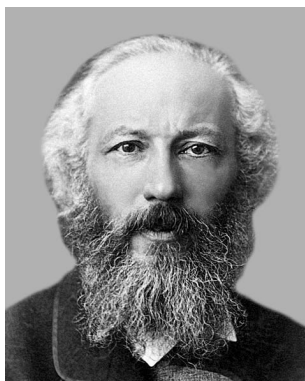

В. І. Лебідь

Бекетов Микола Миколайович

БЕКЕТОВ Микола Миколайович (31. 12. 1826(12. 01. 1827), с-ще Алфьоровка, нині Нова Бекетовка Пензен. обл., РФ – 30. 11(13. 12). 1911, С.-Петербург) – хімік, один із засновників фізичної хімії. Брат [Андрія](#), батько [Олексія](#) Бекетових. Доктор хімічних наук (1865), академік Імператор. АН (1886). Ломоносовська премія Імператор. АН (1880). Навч. у С.-Петербур. (1844–46), Казан. (1846–48) університетах. Працював у Мед.-хірург. академії під керівництвом видатного рос. хіміка, академік М. Зініна. У 1853–55 – асистент кафедри хімії й технології С.-Петербур. університету; 1855–65 – екстраординар., 1865–86 – ординар. проф. Харків. університету, в якому започаткував курс фіз. хімії (вперше у світі), 1864 організував відділ. фіз.-хім. наук на фіз.-мат. ф-ті. Видав курс «Физико-химия. Лекции Н. Н. Бекетова, профессора Императорского Харьковского университета» (Х., 1886). Від 1886 працював у хім. лаб. Імператор. АН (С.-Петербург) і викладав на Вищих жін. курсах. З ім'ям Б. пов'язане становлення фіз. хімії як науки в Росії та в Україні. Більшість робіт Б. в галузі фіз. хімії присвяч. проблемі хім. спорідненості, питанням зв'язку між будовою та властивостями реагентів, впливу зовн. умов на перебіг реакцій. У доктор. дис. (1865) «Исследования над явлениями вытеснения одних элементов другими» Б. встановив вплив концентрацій реагентів на напрям реакцій, фактично сформулював закон хім. дії мас раніше за К. Гюльдберґа та П. Вааґе. Встановив ряд активності металів (1865). Організував термохім. лабораторії, де разом з учнями визначив теплоти утворення оксидів та хлоридів лужних металів, уперше одержав (1870) безводні оксиди лужних металів. Розробив способи одержання металічних рубідію та цезію, пром. виробництва алюмінію, заклав основи алюмо- та магнієтермії. Запропонував використовувати гіпс для одержання сірки (1854). Першим досліджував Березівські мінеральні води (1864). Б. був організатором Харків.

публіч. б-ки (нині бібліотека ім. Короленка), Товариства дослідних наук при Харків. університеті з фіз.-хім. (головою якої був до 1886) та мед. секціями, Товариства поширення писемності в народі і Товариства допомоги студентам. Неодноразово обирався президентом Рос. фіз.-хім. товариства (1889–90, 1896–97, 1900, 1902, 1903, 1911).

Основні праці

Исследования над явлениями вытеснения одних элементов другими. Х., 1865; Записки по неорганической химии. 2-е изд. Х., 1875; Динамическая сторона химических явлений. Х., 1886; Основные начала термохимии: 4 лекции. Москва, 1890; К вопросу о взаимном вытеснении галоидов // Журн. Рус. физ.-хим. об-ва. 1881. Т. 13, № 44; О получении металлического рубидия и о теплоте его окисления и гидратации // Там само. 1888. Т. 20, № 363; О восстановлении магнием окисей лития, натрия, калия, рубидия и цезия // Там само. 1890. Т. 22, № 364; Об одной из вероятных причин возрастания молекулярной электропроводности по мере разжижения соляных растворов // Там само. 1894. Т. 26, № 65; О значении атомных и молекулярных объемов жидких и твердых тел // Тр. Об-ва физ.-хим. наук при Харьков. университете. Х., 1894; Речи химика (1862–1903). С.-Петербург, 1908.

Рекомендована література

1. Тридцатилетний юбилей ученой деятельности профессора химии в Харьковском университете Николая Николаевича Бекетова (Речи, телеграммы и приветствия). Х., 1885;
2. Н. Н. Бекетов // В память 50-летия ученой деятельности Н. Н. Бекетова: Сб. Х., 1904;
3. Сборник памяти Н. Н. Бекетова. С.-Петербург, 1913;
4. Хотинский Е. С. Академик Н. Н. Бекетов. Х., 1950;
5. Измайлов Н. А. Руководство по физической химии Н. Н. Бекетова // Мат. по истории отечеств. химии. Москва, 1948;
6. Беляев А. И. Николай Николаевич Бекетов – выдающийся русский физико-химик и металлург (1827–1911). Москва, 1953;
7. Турченко Я. И. Николай Николаевич Бекетов. Москва, 1954;
8. Измайлов Н. А. Работы академика Н. Н. Бекетова в области физической химии и его курс «физико-химии» // Избр. произведения по физ. химии. Х., 1955;
9. Андрусев М. М., Андрусева Е. М. Н. Н. Бекетов, Н. А. Меншуткин. Москва, 1977;
10. Лебедь В. И., Мчедлов-Петросян Н. О. Николай Николаевич Бекетов (к 175-летию со дня рождения и 90-летию со дня смерти) // Вісн. Харків. університету. 2001. Вип. 7.

Бібліографічний опис:

Бекетов Микола Миколайович / В. І. Лебідь // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2003. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-39003>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).